

Universal Declaration of Human Rights - Nzema

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

EWIADEAMRA NOLOBɔLE Mɔɔ FALE SONLA NWO ADENLENYIANLE NE Mɔ LA ANWO

MɔLEBɛBO

Wɔ mekɛ ala mɔɔ Maanle Maanle mɔɔ wɔ Eku ye anu la gyinlabelɛ nee pɛpɛzɛlɛ nee anwoadenlenyianle a fa atianwolilɛ, pɛpɛlilɛ nee anzondwolɛ ba ewiade anu la,

Wɔ mekɛ ala mɔɔ menli embu sonla nwo adenlenyianle ne mɔ bie amaa ɔlua zo nyeleɛ mgbane mgbane dɔɔnwo esisi emaa menli adwenle ezɛkye, nee ewiade ne mɔɔ elɛba mɔɔ sonla banyia adenle aha edwekɛ biala mɔɔ ɔdaye ɔkulo, nee diedi biala mɔɔ ɔdaye ɔkulo kɛ ɔdie ɔdi na ɔɔzulo la, emaa bɛla ye ali kɛ, ɛhye a le awienvolɛma anyelazo kpole kpale la,

Wɔ mekɛ ala mɔɔ ɔhyia, saa benrɛhyɛ sonla benrɛmaa ɔnrɛho ɔnrɛtia esisile nee atisesebɛyɛlɛ, kɛ ɔwɔ kɛ mɛla bɔ sonla nwo adenlenyianle ne mɔ anwo bane la,

Wɔ mekɛ ala mɔɔ ɔhyia kɛ bɛmaa agɔɔnwolɛyɛlɛ wɔ Maanle Maanle avinli kɛnyia anyuhɔlɛ la,

Wɔ mekɛ ala mɔɔ Maamgbolɛ Koyɛlɛ ne anu amra eva bɛ diedi mɔɔ wɔ sonla nwo adenlenyianle ne mɔ, ye gyinlabelɛ nee ye dibilɛ nee mrenya nee mraale adenlenyianle pɛpɛ ne mɔ anu la ɛwula sonla nwo adenlenyianle nwo mɛla ne mɔɔ bɛfɛlɛ ye "Kyata" (Charter) ne anu na belɛ bɛdo nu kɛ bɛboa bɛamaa menli anyia anyuhɔlɛ nee tɛnlabelɛ kpale wɔ atianwolilɛ bɔkɔ nu la,

Wɔ mekɛ ala mɔɔ Maanle Maanle mɔɔ Maamgbolɛ Koyɛlɛ Eku ne anu nee Maamgbolɛ Koyɛlɛ ne ebo ɛwɔkɛ kɛ bɛmaa awie biala anyɛ azɔ sonla nwo adenlenyianle nee atianwolilɛ ne mɔ na bɛali zolɛ kpale la,

Wɔ mekɛ ala mɔɔ adenlenyianle nee atianwolilɛ ɛhye mɔ anwo ndelebɛbo kpale hyia kpole kpale maa ɛwɔkɛbɔlɛ ne azolilɛ anzɛɛ munlilɛ ne la,

Ati, Kɛkala

MAAMGBOLE KOYɛLE AYIA NE

bɔ nolo kɛ

Ewiadeamra Nolobɔlɛ Mɔɔ Fale Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo ɛhye

le debie ko mɔɔ yelie yedo nu yemaa awie biala nee Maanle biala, amaa awie biala nee Eku biala mɔɔ dahuu kɛva. Nolobɔlɛ ɛhye kɛzie ye adwenle nu la abɔ mɔdenle alua ngilehilelɛ nee ndetɛlɛ zo yeamaa nidi ara adenlenyianle nee atianwolilɛ ɛhye mɔ anwo, na eza yealua ngɔzo ndenle zo, Maanle nee Maanle Maanle zo, yeaboa yeamaa menli mɔɔ wɔ Maanle Maanle mɔɔ wɔ Eku ne anu nee Maanle Maanle mɔɔ Eku ne sie bɛ la anu amra amuala alie ado nu kpale na bɛali zolɛ kpale.

Edwekɛkpɔkɛ 1

Menli muala di bɛ ti anwo na eza noko bɛsɛ wɔ dibilɛ nee adenlenyianle nu. Bɛlɛ ndwenlenwo nee adwenle, yemɔti ɔwɔ kɛ bɛkile adiemayɛlɛ bɛmaa bɛ nwo ngoko.

Edwekɛkpɔkɛ 2

Sonla ko biala lɛ adenle nyia adenlenyianle nee atianwolilɛ ne mɔ mɔɔ bɛva bɛwula Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔlɛ ɛhye anu la amuala bie. ɔnle kɛ ngakyile anzɛɛ ngilehilenu anzɛɛ nyeyenu biala mɔɔ fale menli ekpunli, menli ngakyile, nrenya anzɛɛ raalɛ, anɛɛ, Nyamenlezonlenlɛ, maanyɛlɛ anzɛɛ adwenle bie, Maanle anzɛɛ menli abohilelɛ, agyapadɛɛ, awolɛ anzɛɛ gyinlabelɛ gyene biala anwo la bie ba.

Eza noko ɔnke ke bekile ngakyile anze nyeyenu biala wo maanyele, melazolile nu, anze maanle zo gyinlabelle nu wo maanle ne anze eleka mɔ sonla ne de la anu. Saa maanle ne di ɔ ti anwo o, saa maanle gyene a nea zo o, saa onli ɔ ti anwo o, onle ke ngakyile anze ngilehilenu biala ba nu.

Edwekekpɔke 3

Ɔwo ke awie biala nyia ngoane, fanwodi nee sonla nwo baneɔle.

Edwekekpɔke 4

Onle ke beye awie biala kanra. Ɔwo ke betua aanrayele nee aanra edonele wo adenle biala anu.

Edwekekpɔke 5

Onle ke bekile awie biala nyane anze beye ye atisesebe, amumuye anze begua ɔ nyunlu aze anze betwi ɔ nyunlu.

Edwekekpɔke 6

Ke mɔ mela se la, eleka biala mɔ awie biala lua la ɔwo ke benwu ke ɔdaye ɔle sonla.

Edwekekpɔke 7

Ke mɔ mela se la, menli kɔɔɔti se pepe mɔ onle ke ngakyile anze ngilehilenu biala ba mela ne mɔ bo be nwo bane pepe la anu. Menli kɔɔɔti le adenle nyia be nwo baneɔle pepe mɔ ko tia ngilehilenu anze nyeyenu mɔ tia Nolobɔle ehye nee debie biala mɔ maa zehae nyeyenu ne adenle la.

Edwekekpɔke 8

Sonla biala le adenle ke saa awie ye debie mɔ tia anwoadenlenyanle ne mɔ mɔ maamule nwo mela anze mela eva emaa ye la a, ɔwo ke kɔɔto ne mɔ pepe die ye.

Edwekekpɔke 9

Onle ke bekye sonla, befa sonla besie anze beye sonla befi maanle ne anu wo meke mɔ ɔtefonle mela anze mela emmaa adenle la.

Edwekekpɔke 10

Wo awie biala adenlenyanle nee ye gyima ne mɔ anwo adwenlevalle nwo anze saa beka ke awie biala eye etane a ɔwo ke kɔɔto mɔ di ɔ ti anwo na onli mɔguazo la di ye edweke wo bagua nu.

Edwekekpɔke 11

1. Sonla biala mɔ bekeha ke yeye etane mɔ ɔdi ke betwe ɔ nzo la le adenle ka ke onze edweke ne anwo bie kyese bedi ye edweke wo bagua nu kɔɔto na kɔɔto ne bua ye ɔle ke mɔ mela se la. Wo kɔɔto eke ne ɔwo ke onyia ninyene mɔ ɔfa ɔpepe ɔdie ɔ nwo la kolaa.

2. Onle ke bebua sonla biala ɔle wo nyelee etane biala mɔ wo meke mɔ ɔyele zohane nyelee ne la enee onle etane mɔ ɔtia maanle anze maanle maanle mela la anwo. Anze onle ke betwe sonla ne anzo bemaa ɔtela mɔ bepe bedo eke ne wo meke mɔ ɔyele etane ne la.

Edwekekpɔke 12

Onle ke menli fa be nloa wulowula awie feabo, ye abusua, ye sua nu edweke nu anze onle ke bekenga ye ahelata anze bebɔ ye anyiemgba besekye ye anyunlunyia. Sonla zehae le adenle maa mela ne pepe die ye anze bo ɔ nwo bane wo zehae akpɔsemadi ebela ne mɔ anwo.

Edwekekpɔke 13

1. Sonla biala le adenle ɔfi eleka mɔ ɔde la ɔkɔtenla eleka biala mɔ ɔkulo la.

2. Sonla biala le adenle ofi maanle biala anu nee ye maanle nu ɔko maanle gyene nu na ɔkola ɔsia ɔba ye maanle nu.

Edwekekpɔke 14

1. Sonla biala le adenle ke saa ɔlenwu amanee wo ye maanle nu a ɔkola ɔnriandi ɔko maanle gyene nu ɔmaa beɔmaa ye eleka ɔtenla anzeɛ beɔɔ ɔ nwo bane.

2. Saa amanee ne mɔɔ ahenle ne elenwu ye la envi anzeɛ enlua maanyele ti anzeɛ ye nyeele ne tia Maamgbale Koyele mela ne nee ye bodane ne mɔ a, yemɔ maanle gyene ne enle adenle ke ɔkelie ye azie anzeɛ ɔkeɔɔ ɔ nwo bane.

Edwekekpɔke 15

1. Sonla biala le adenle ke ɔye ekulomani.

2. ɔnle ke beɔu ekulomani biala ke ɔle eyeevole la. Eza noko ɔnle ke besi awie biala mɔɔ kpondɛ ke ɔkakyi ye ekulomaniyele la adenle wo meke mɔɔ mela emmaa adenle la.

Edwekekpɔke 16

1. Mrenya nee mraale mɔɔ bekedwu agyalehɔle la, saa bele duzu menli o, saa bevi duzu maanle nu o, anzeɛ saa beko duzu asɔne o, bele adenle begya be nwo na beɔɔ edane. Be mu nwiɔ bele adenle pepe wo agyale nwo, wo be agyale nee be ewolebɔle nu.

2. ɔwo ke menli nwiɔ ne die to nu kolaa na beagya be nwo.

3. Kunli nee ye le nee be mra a le ekpunli mɔɔ ɔɔ sua ekyekyele bo anzeɛ ekpunli mɔɔ tele ye menli ɔɔnwo a, yemɔti ɔwo ke menli ekpunli ne nee maanle ne mɔɔ beɔɔ nu la sinza be.

Edwekekpɔke 17

1. Sonla biala le adenle ke ɔnyia ɔ ti anwo agyapadeɛ, eza noko ɔle adenle ke ɔ nee awie mɔɔ ɔɔ nu nyia agyapadeɛ.

2. ɔnle ke awie biala hwele ye agyapadeɛ wo meke mɔɔ mela emmaa adenle la.

Edwekekpɔke 18

Sonla biala le adenle ke ɔdwenle adwenle biala na ɔsonle debie biala mɔɔ ɔkulo la, eza ɔle adenle ɔkakyi ye Nyamenlezonlenle ne anzeɛ ye diedi ne nee fanwodi, ye akee noko ɔle ɔ nwo adenle ke ɔ ngome anzeɛ ɔ nee menli wo bagua anzeɛ feelera nu ɔkile ye asɔne anzeɛ ye diedi ne wo ngilehilele, nyeele, ezonlenle nee boenleanle nu.

Edwekekpɔke 19

Sonla biala le adenle ke ɔdwenle na ɔka edweke mɔɔ ɔkulo la; eza ɔle ɔ nwo adenle ke ɔfa adwenle biala mɔɔ ngyegyeye biala enle nwo na ɔdua nolobɔle ndenle ne mɔ biala anu ɔkpondɛ, ɔtie na ɔka edweke ɔkile menli na ɔmaa be adwenle mɔɔ ngyegyeye biala enle nwo a.

Edwekekpɔke 20

1. Sonla biala le adenle ko ayia anzeɛ eku mɔɔ anzondwole wo nu la bie.

2. ɔnle ke behye sonla beɔmaa ɔko eku nu.

Edwekekpɔke 21

1. Sonla biala le adenle boa wo ye maanle ne ebule nu, ɔle adenle ɔtu ɔ nwo ɔsie eke ɔmaa betu ye ɔko Melalile Ayia ne bie anzeɛ ɔboa ɔmaa betu menli beko Melalile Ayia ne.

2. Sonla biala le adenle nyia maanle gymayele nwo nvasoe wo ye maanle ne anu.

3. Ezuavole ne ehulolodee ne a le Arane tumi ne a, bekile be ehulolodee ehye wo meke biala nee nchale emadole mawo awie biala nyia adenle to ye dee wo feabo nu anzee wo ndenle biala anu mawo ngyegyeye biala enle nu la.

Edwekekpake 22

Awie biala mawo wo menli ekpunli avinli la wo ke maanle ne sinza ye eza wo ke maanle ne dua ye modenlebo nee maanle maanle moale zo, nee ke maanle ko biala ye maamule, agyapadee, ezukoa, menli nee maandee gyinlabela ne si de la azo maa sonla ko biala nyia ninyene mawo hyia ye anyunlunyia nee ye boeyele nwo la.

Edwekekpake 23

1. Sonla biala le adenle ye gyima mawo okulo la, Akee noko wo adenle ke nyia gyima ne anwo ahunlundwole. Eza noko wo ke maanle ne boa maa awie biala nyia gyima mawo gyima ne envi wo sa a.
2. Sonla biala le adenle ke gyima mawo keye la nyia nwole ahatale ke mawo saa awie gyene a ye le gyima zohane a annee kanyia ye la.
3. Sonla biala mawo ye gyima la wo ke nyia nwole ahatale kpale mawo kola wo afa wo nee wo mra amaa be tenlabela nu aye kpale a. Eza noko wo ke nyia ezinzale ne mawo maanle ne fa sinza menli la bie.
4. Sonla biala le adenle boa gymayele Eku nu wo ye ehulolodee ezinzale ti.

Edwekekpake 24

Sonla biala le adenle ke wo ye enwomenle bie na wdiele wo nye, na nyia meke ezinra mawo wo afa wo ye gyima na eza noko nyia meke mawo saa wo ye gyima dedee a wo wo ye enwomenle bie na betua ye nwole kake la a.

Edwekekpake 25

1. Sonla biala le adenle ke wo nee wo ye nee wo mra nyia tenlabela kpale mawo fale be ngoane, ale, edanle, dabele nee ayileyele nee ninyene mawo hyia maa be la anwo. Wo ke benya moale wo meke mawo benye gyima, anwonyane kebo be, bengola gyima ye, kunli annee ye le kewu, bekeye mgbanyinli annee wua ndenle bie azo bengola benne be nwo la.
2. Wo ke mreladane nee ngakula nyia moale nee enleanle kpale. Kakula biala, saa begyale wo nli annee beangya wo nli na beawo na beawo ye o, wo ke benea ye annee besinza ye ke mawo weta la.

Edwekekpake 26

1. Sonla biala le adenle sukoa nwoma. Onle ke betua nwomazukoale nwo kake biala, wawo wo mlebabo nwomazukoale dee ne anwo. Wo ke mlebabo nwomazukoale ne ye nye maa kakula biala. Wo ke menli nyia adenle sukoa mbulale nee milahyinli nee gyima nwo nwoma. Eza noko awie biala mawo wo modenle la kola sukoa nwoma kpole.
2. Wo ke nwomazukoale maa awie biala tenlabela nu ye kpale na wmaa sonla nwo adenlenyanle nee ye atianwolile ne wo enilile gyinla kpundii. Wo ke nwomazukoale maa ndelebo, be kunlu elile nee agnwoleyele ba maanle maanle avinli, menli annee asone asone avinli na wboa wmaa Maamgbale Koyele gyima ne mawo wadi mawo wale anzondwole nwo la di munli.
3. Awovolema le adenle ke wmaa be mra sukoa nwoma mawo bekulo ke be mra ne wo sukoa la.

Edwekekpake 27

1. Sonla biala le adenle ke wdaye wo maandee nyele biala mawo beye wo maanle annee sua ne azo la bie, na eza nyia ninyene edolole nee abodee nwo nrelebe nwo anyuhole nvasoe ne wo bie.
2. Sonla biala le adenle ke nyia debie mawo kakele mawo fale abodee nwo nrelebe, nwoma annee debie mawo kedole la anwo banebole.

Edwekekpake 28

Sonla biala le adenle ke ɔ nee menli nee maanle maanle nu amra di ngitanwo amaa yeanyia adenlenyianle nee atianwolile ne mo mo mo Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔle ehye anu la nwo nvasoe kpale.

Edwekekpɔke 29

1. Sonla biala le gyima ye fa maa ye menli mo mo be avinli la amaa lua zo yeahola yeanyia anyuhɔle anze yeali munli.
2. Saa sonla biala fa ye adenlenyianle nee atianwolile ne mo aye gyima a, enee ngile ke ɔle adenle ɔbulu mela zo; mo ke ɔdi ɔ ɔnwo mo adenlenyianle nee atianwolile ne mo eni na ɔbo ye ebela ke mo maanle ne mo mo nu la mela ne mo mo fale benwonile, anzondwole nee ye boeye ne se la.
3. Onle ke bedua adenlenyianle nee atianwolile ehye mo azo beye ninyene mo ɔtietia anze ɔbulu bodane nee ndenle ne mo mo Maamgbole Koyele ne ehyehye edo eke la azo.

Edwekekpɔke 30

Debie biala mo mo Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔle ehye anu la engyi eke ne emmaa maanle ko, anze menli ekpunli ko anze sonla ko angome mo mo maa ye adenle ye debie ɔskyee adenlenyianle nee atianwolile ne mo mo behyehye bedo eke ne la a.
